

Norske arbeidere høyest reallønn

Siden 1980 har norske arbeidere¹ hatt en svært gunstig reallønnsutvikling. Blant arbeiderne i EU- og EFTA-landene, har norske arbeidere høyest reallønn. Norske funksjonærer har hatt en svakere reallønnsutvikling enn norske arbeidere. Funksjonærene ligger på sjetteplass i Europa.

*Coen Hendriks og
Alice Steinkellner*

Industrien er en av de viktigste konkurranseutsatte næringene i Norge. Det stadig mer omfattende internasjonale samarbeidet fører til at stadig flere skjermede industribedrifter må konkurrere med utenlandske bedrifter. En faktor som har stor betydning for industriens konkurranseevne, er lønnskostnadene. Av de totale lønnskostnadene utgjør lønningene en stor del.

I 1992 gikk ca. 80 prosent av norsk eksport av varer og tjenester til EU- og EFTA-land som har søkt om EU-medlemskap (Stortingsmelding nr. 40). Det vil derfor være interessant å sammenligne de norske lønningene med EU- og EFTA-landenes lønnsnivå.

Vi skal se på forskjeller mellom landene når det gjelder arbeider- og funksjonærlønninger i industrien for årene 1980 og 1992. Dessuten vil vi sammenligne forskjeller i lønnsutvikling.

Lønn som utgift og inntekt

For arbeidsgiverne er lønn pr. produktenhet en utgift. Ved nyetablering eller når man vurderer å flytte virksomheter, kan lønnsforskjeller mellom land spille en viktig rolle. Arbeidsgiverne vil derfor være interessert i å sammenligne lønnskostnadene pr. produsert enhet mellom land. Av disse kostnadene utgjør nominell lønn en betydelig andel. For å få et sammenlignbart mål på nominell lønn må vi ha en felles valutaenhet. Eurostat utgir derfor statistikk over lønn omregnet til den felleseuropeiske valutaenheten ECU. Andre faktorer som forklarer forskjeller i lønnskostnader mellom land, er bl.a. valutakurser og produktivitetsforskjeller.

Arbeidstakerne derimot, vil være mer interessert i reallønnen, dvs. hvor mye varer og tjenester de kan

kjøpe for lønnen. For å få fram lønnens reelle verdi uttrykkes lønn i kjøpekraftstandarder (KKS).

KKS gjør det mulig å sammenligne reallønn mellom land. En KKS er verdien av en "handlekurv", et utvalg av varer og tjenester som er representative for alle land. Prisen på handlekurven varierer fra land til land. Ved å beregne hvor mange KKS man kan kjøpe for lønnen, får man et sammenlignbart mål på lønnens reelle verdi. (Eurostat 1992.)

Gunstig utvikling for norske arbeidere

Industriarbeidere i Norge har mellom 1980 og 1992 hatt en særlig positiv utvikling i sin reallønn sammenlignet med de andre EU- og EFTA-landene. Tabell 1 viser at danske arbeidere hadde høyest reallønn for 14 år siden. Deretter fulgte Luxembourg, Belgia, Tyskland², Nederland, Italia, Storbritannia og Sverige. Norge lå bare på en niendeplass. Reallønnen for norske arbeidere utgjorde bare vel 70 prosent av reallønnen i Danmark. 12 år senere (1992), hadde derimot norske industriarbeidere den beste reallønnen blant EU- og EFTA-landene, tett fulgt av Tyskland og Danmark. Arbeidere i norsk industri hadde i 1992 en gjennomsnittslønn på 10,37 KKS (mot Portugal 3,37 KKS).

Dårlig utvikling for svenske arbeidere

Mens norske arbeidere har hatt en positiv utvikling i sin reallønn, har det samme ikke vært tilfelle i Sverige og Finland. Svenske arbeidere hadde en reallønnsnedgang fra 1980 til 1992, dvs. fra en åttende- til en elleveplass blant EU- og EFTA-landene.

Begreper

Arbeidere og funksjonærer:

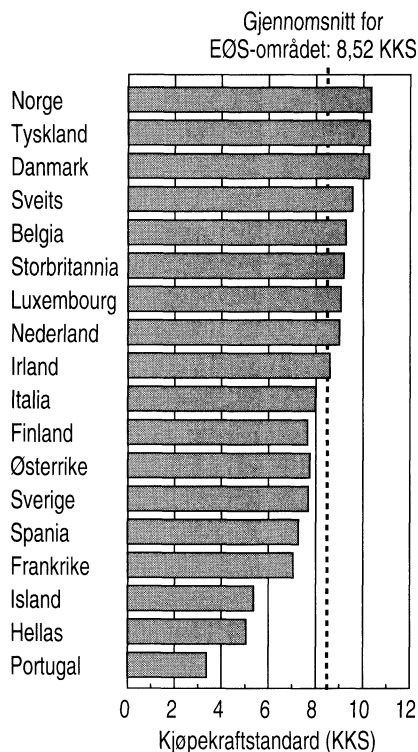
Arbeidere utfører klart manuelt arbeid, mens funksjonærene utgjør "restgruppen" av arbeidstakerne i industrien. Funksjonærgruppen blir dermed ingen ensartet gruppe. De som er holdt utenfor statistikken er: bedriftsledere, direktører, formenn, lærlinger, familiemedlemmer til eieren, hjemmearbeidende og deltidsarbeidende. Eurostat oppgir lønn for arbeidere pr. time, mens funksjonærlønninger er oppgitt pr. måned. Vi har derfor ingen sammenlignbare tall for disse gruppene.

ECU (European Currency Unit) er en konstruert valutaenhet sammensatt av EU-landenes valutaer, med vekter som gjenspeiler de ulike landenes økonomiske betydning. I 1980 var årsgjennomsnittet for dagskursene 6,87 norske kroner for en ECU, mens kursen i 1992 var 8,04 norske kroner.

Lønn skal her bety gjennomsnittlig brutto time- og månedsfortjeneste (før skatt, pensjonsinnskudd o.l.). Ferie og annet fravær med lønn er tatt med så lenge det ikke påvirker gjennomsnittsfortjeneste pr. tidsenhet. Tall for Norge, som bygger på oppgave fra medlemsbedriftene i Næringslivets Hovedorganisasjon, er eksklusive feriepengene.

Industriarbeidere i EØS-landene motar altså lønn av svært forskjellig størrelse. Gjennomsnittet for EØS-området var 8,52 KKS. Ni land lå over dette nivået. I seks land lå timelønnen på mellom 7 og 8,52 KKS. På bunnen finner vi Island, Hellas og Portugal med en timefortjeneste på hhv. 5,37, 5,05 og 3,37 KKS. Portugisiske industriarbeidere kunne i 1992 bare kjøpe om lag 40 prosent av det en gjennomsnittsarbeider i EU- og EFTA-landene kunne for en timelønn. En portugiser må jobbe to og en halv gang lenger enn gjen-

Figur 1: Gjennomsnittlig timefortjeneste for industriarbeidere.¹ 1992

¹ Etter oktober 1985 sluttet Eurostat å publisere lønnsstatistikk for Italia pga. omlegginger i den italienske statistikken. KKS for Italia for 1992 er derfor estimert av Eurostat

Kilde: Eurostat

nomsnittsarbeideren i EU- og EFTA-landene for å oppnå samme reallønn.

Østerrikske funksjonærer høyest reallønn

Også for funksjonærer i industrien kommer Hellas og Portugal dårligst ut. Her ligger østerrikerne øverst. I 1992 hadde en portugisisk funksjonær bare 38 prosent av reallønnen til en østerriker.

Norske industrifunksjonærer befant seg i 1980 langt nede på listen over lønn målt i KKS. En norsk funksjonær hadde en månedslønn som tilsvarte 829 KKS. Til sammenligning har vi Luxembourg hvor lønnen var hele 1538 KKS og Portugal med en funksjonærlønn på bare 480 KKS. Norske funksjonærer har forbedret sin relative posisjon noe i 12-årsperioden, men på

Tabell 1: Gjennomsnittslønn¹ for arbeidere og funksjonærer i industrien uttrykt i KKS. EU- og noen EFTA-land. 1980 og 1992

	Arbeidere		Funksjonærer	
	1980	1992	1980	1992
Norge	3,65	10,37	829	2 251
Sverige	3,75	7,70	880	1 727
Finland	3,18	7,67	..	..
Island	..	5,37	..	..
Østerrike	3,35	7,77	1 013	2 602
Belgia	4,95	9,30	1 228	2 335
Danmark	5,26	10,28	967	1 928
Frankrike	3,55	7,06	1 042	2 062
Hellas	2,29	5,05	..	1 307
Irland	3,58	8,62	..	2 297
Italia	4,17	8,01	993	..
Luxembourg	5,24	9,08	1 538	..
Nederland	4,56	9,03	1 122	2 127
Portugal	1,92	3,37	480	979
Spania	3,46	7,29	..	1 721
Storbritannia	3,98	9,21	940	2 410
Tyskland	4,76	10,30	1 184	2 543

¹ Lønnen er oppgitt pr. time for arbeidere og pr. måned for funksjonærer
Kilder: Eurostat, Nord, Norsk arbeidsgiverforening, Statistisk sentralbyrå

langt nær så mye som norske arbeidere. I 1992 lå Norge som nummer seks etter Østerrike, Tyskland, Storbritannia, Belgia og Irland når det gjelder lønn målt i KKS i industrien.

Danske arbeidere høyest lønn målt i ECU

Av de nordiske land utenom Island, lå danske arbeidere i teten når det gjelder reallønn målt i KKS i 1980. Danske arbeidere var også de høyest lønte i Europa dette året (målt i ECU). 12 år senere har Danmark fremdeles det høyeste nominelle lønnsnivået (målt i ECU), men er forbigått av Norge og Tyskland i reallønn (målt i KKS).

Fire portugisiske for én norsk funksjonær

Norske funksjonærer i industribedrifter lå som nummer fem i 1980 når det gjelder gjennomsnittlig månedslønn omregnet i ECU. I 1992 inntok Norge tredjeplassen. Lønnen økte fra 1315 til 2709 ECU mellom 1980 og 1992. Norge passerte dermed Belgia og Sverige. Kun Tyskland og Østerrike har et lønnsnivå som ligger over den

Tabell 2: Gjennomsnittslønn¹ for arbeidere og funksjonærer i ECU. EU- og noen EFTA-land. 1980 og 1992

	Arbeidere		Funksjonærer	
	1980	1992	1980	1992
Norge	5,79	12,49	1 315	2 709
Sverige	5,68	10,55	1 355	2 408
Finland	5,25	9,33	..	..
Island	4,38	6,40	..	..
Østerrike	..	8,26	..	2 749
Belgia	5,61	9,40	1 390	2 360
Danmark	6,54	13,42	1 201	2 517
Frankrike	3,88	7,36	1 139	2 149
Hellas	..	3,65	..	944
Irland	3,46	7,83	..	2 086
Italia	3,25	..	774	..
Luxembourg	5,70	..	1 674	..
Nederland	5,23	9,43	1 287	2 223
Portugal	0,99	2,41	247	699
Spania	..	6,47	..	1 528
Storbritannia	4,17	7,71	984	2 018
Tyskland	5,33	11,69	1 324	2 889

¹ Lønnen er oppgitt pr. time for arbeidere og pr. måned for funksjonærer

Kilde: Se kildehenvisninger til tabell 1

norske funksjonærlønningen. Nederst har vi Hellas og Portugal med langt billigere arbeidskraft enn resten av EU- og EFTA-landene. Her var funksjonærlønningen i ECU bare hhv. 35 og 25 prosent av den norske i 1992.

Lønnsforskjellene mindre i Norge enn ellers i Europa

Norge har altså mindre lønnsforskjeller mellom arbeidere og funksjonærer enn andre land. SSB (Økonomiske analyser 1993) har anslått at lønnskostnaden for høyere funksjonærer i Norge i 1992 var 82 prosent av handelspartnerenes. For timelønte arbeidere var lønnskostnadsnivået 19 prosent høyere enn hos våre handelspartnere. Siden de indirekte lønnskostnadene for funksjonærer og arbeidere antas å være prosentvis like, underbygger beregningene påstanden om at den relative lønnsforskjellen er mindre i Norge enn hos

Tabell 3: Vekst i gjennomsnittslønn. Indekser deflatert med konsumprisindeksen.¹ 1980=100

	Arbeidere	Funksjonærer
Norge	114,5	105,9
Sverige	102,4	98,0
Finland	126,3	..
Østerrike	122,9	130,1
Belgia	104,3	103,5
Danmark	109,5	111,8
Irland	120,9	..
Nederland	105,4	100,9
Portugal	104,6	121,4
Storbritannia	127,1	141,0
Tyskland	121,2	120,5

¹ Eurostat publiserer både nominelle og reelle indekser over utviklingen. De reelle indeksene er de nominelle deflatert med de nasjonale konsumprisindeksene for de aktuelle årene. Vi får dermed en kjøpekraftskorrigert indeks

Kilde: Se kildehenvisninger i tabell 1

våre handelspartnere, og at høyt-lønnsgrupper absolutt sett har lavere lønn.

På grunn av stadige endringer i "handlekurvens" sammensetning, er ikke sammenligninger av kjøpekraftstandarder, KKS, et egnet mål for å studere endringer i reallønn over tid. Til dette formålet kan man se på indeksene i tabell 3. De viser den nominelle lønnsveksten korrigert for utviklingen i konsumprisene. Av indeksene kan vi se hvor mange prosent lønnen har steget fra 1980 (=100) til 1992. Tabell 3 sier ikke noe om lønnsnivået, bare om lønnsendringene.

Stor reell lønnsøkning for finske industriarbeidere

I samtlige land har det vært en reallønnsforbedring for arbeiderne (se tabell 3). Blant de nordiske landene utmerker de finske arbeiderne seg. De har hatt en reallønnsforbedring på om lag 26 prosent fra 1980 til 1992. Britiske arbeidere har hatt en forbedring på 27 prosent. Også østerrikske og tyske arbeidere har hatt en gunstig utvikling. Norske industriarbeidere

hadde en reell lønnsøkning på 14,5 prosent. Svenske arbeidere hadde derimot bare 2,4 prosent reell lønnsvekst. Ovenfor (tabell 1) viste vi også at svenske arbeideres relative posisjon når det gjelder reallønn, hadde forverret seg fram til 1992.

Reell nedgang for svenske funksjonærer

Av tabell 3 ser vi at svenske funksjonærer faktisk hadde en reell lønnsnedgang på 2 prosent, mens veksten var på hele 41 prosent for de britiske. Deretter kom østerrikske og portugisiske funksjonærer. Som vi tidligere har påpekt, har de portugisiske funksjonærene lavest reallønn sammenlignet med de andre landene. Selv om reallønningen prosentvis har økt mye, har de langt igjen før de kommer på høyde med de andre landene.

Norge skiller seg fra samtlige land som er med i tabell 3 når vi sammenligner den reelle lønnsøkningen mellom arbeidere og funksjonærer. Her var stigningen markert svakere for funksjonærer enn for arbeidere. Land hvor arbeiderne hadde en litt større reallønnsøkning enn funksjonærene, er Tyskland, Nederland, Belgia og Sverige.

Reallønn og nominell lønn - mer samsvar i Norge

For hvert av årene i datamaterialet er det en viss tendens til at land med høy lønn målt i ECU også har høy lønn målt i KKS. For arbeidere er unntakene i 1980 Norge, Sverige og Finland. På tross av et høyt lønnsnivå i ECU, sammenlignet med andre land i statistikken, har ikke arbeidere i disse landene en tilsvarende høy reallønn. Hvis et land har et generelt høyt prisnivå, vil det gi seg utslag i lavere kjøpekraft enn om man med samme lønn stod overfor lavere priser. For

Datagrunnlaget

EUs lønnsstatistikk bygger på statistikker fra medlemslandene selv. Disse varierer ofte fra land til land. Hver gang et nytt land ble medlem måtte Eurostat ta hensyn til en ny statistikkilde. I Eurostat er man derfor kommet fram til enighet om viktige begreper og om hvilke sektorer som skal med. Man har imidlertid ennå ikke klart å samkjøre statistikken på alle områder. Dette er noe av grunnen til det begrensede datamaterialet. Bl.a. er det få gjennomsnittstall for hele EU. Etter initiativ fra EU-Kommisjonen i 1991, pågår arbeidet med samkjøring av EUs lønnsstatistikk. Som et resultat av EØS-avtalen deltar Norge aktivt i denne prosessen. Kommisjonen ønsker å bruke statistikken i utformingen av EUs sosialpolitikk.

Norge er det blitt mer samsvar mellom arbeiderlønninger uttrykt i ECU og KKS i 1992 enn det var i 1980. Denne utviklingen har skjedd samtidig som Norge har gått fra å være et land med en relativt høy - til å bli et land med en relativt lav prisstigningstakt. Dette kan være noe av årsaken til at det er blitt mer samsvar mellom lønn målt i ECU og lønn målt i KKS.

Britiske funksjonærer størst kjøpekraftsforbedring

For funksjonærer viser tallene en positiv sammenheng mellom lønnsnivå i ECU og lønnsnivå i KKS. Sammenhengen er imidlertid svakere enn for arbeidere. Igjen er det Norge og Sverige som "ødelegger" statistikken i 1980. Funksjonærer i disse landene har ikke en reallønn som lønnen i ECU skulle tilsi. Tolv år senere har norske

funksjonærer bedret sin reallønn i forhold til andre land. Nå viser Danmark og Sverige det samme bildet, nemlig et forholdsvis høyt lønnsnivå i ECU og en lav reallønn sammenlignet med andre land.

Selv om funksjonærer i Østerrike ligger på topp i lønn målt i KKS, er det de britiske funksjonærene som har hatt den mest positive utviklingen (se tabell 3). Tabell 1 og 2 viser at landet fremdeles ligger langt nede målt i ECU, mens reallønnen har økt slik at den nå er blant de beste i Europa.

1. Pga. begrensninger i Eurostats lønnsstatistikk for EU-området, omhandler artikkelen kun arbeidere og funksjonærer i industrien. Vi regner likevel med at vi med dette kan gi en indikasjon for arbeidslivet generelt.

2. For Tyskland gjelder tallene for det gamle Vest-Tyskland.

Litteratur

Eurostat (1993): *Earnings, Industry and services*. Statistical office of the european communities, Luxembourg.

Eurostat (1992): *Earnings in industry and services. Rapid Reports. Population and social conditions*. 1992. Number 4. Statistical office of the european communities, Luxembourg.

Eurostat (1992): *Harmonized statistics of earnings, methodology of national surveys*. Statistical office of the european communities, Luxembourg.

Koht, Berit og Tom Andersen (1992): *Forbrukerpriser - utvikling og prisnivåforskjeller. 1985 - 1990 - 1992. En jevnføring mellom de nordiske land og EF-området*. Økonomiske analyser nr. 7 - 1992, Statistisk sentralbyrå, Oslo.

National Accounts ESA. Aggregates 1970 - 1992.

Nord (1994): *Yearbook of Nordic Statistics 1994*. Nord 1994:1, vol. 32, Nordiska Statistiska Sekretariatet, København.

Nord (1988): *Yearbook of Nordic Statistics 1988*. Nord 1988:114, vol. 27, Nordiska Ministerrådet och Nordiska Statistiska Sekretariatet, København.

Norsk arbeidsgiverforening (1980): *Lønnsstatistikk for funksjonærer pr. 1. september 1980*. Norsk arbeidsgiverforening, økonomisk-statistisk kontor, Oslo.

Statistisk sentralbyrå (1994): *Statistisk månedshefte 6/94*. Statistisk sentralbyrå, Oslo-Kongsvinger.

Statistisk sentralbyrå (1985, 1990, 1991, 1992): *Lønnsstatistikk* 1985, 1990, 1991, 1992. Norges offisielle statistikk, Oslo-Kongsvinger.

Statistisk sentralbyrå (1993): *Økonomiske analyser nr. 1. Økonomisk utsyn over året 1992*. Statistisk sentralbyrå, Oslo.

Utenriksdepartementet (1994): "Om medlemskap i Den europeiske union", kortversjon basert på *Stortingsmelding nr. 40*. Utenriksdepartementet, Oslo.

Coen Hendriks er rådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for inntekt og lønn.

Alice Steinkellner er konsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for inntekt og lønn.